

«حلقات»

درس 67

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای ذکری

مقدمه

شهید صدر در درس گذشته بعد از بیان ظهور استقلالی و ظهور تضمینی به بحث و بررسی نظریه بعضی از عامه و مرحوم آخوند خراسانی پرداخت.

ایشان در این درس با تعمیق و تشریح نظریه مرحوم آخوند، اشکال وارد بر دیدگاه ایشان را پاسخ می‌دهد و قول به عدم تبعیت ظهور تضمینی از ظهور استقلالی را تقویت می‌نماید.

متن درس

و فى بادئ الأمر قد يخطر فى ذهن الملاحظ ان هذا الجواب ليس صحيحاً لأنه لم يصنع شيئاً سوى انه نقل التبويض فى الحجية من مرحلة الظهور التصديقى الأول، إلى مرحلة الظهور التصديقى الثانى. فإذا كان الظهور التضمنى غير تابع للظهور الاستقلالى فى الحجية فلما ذا لا نعمل على التبويض فى مرحلة الظهور التصديقى الأول؟ و إذا كان تابِعاً له كذل فكيف نعمله فى مرحلة الظهور التصديقى الثانى، و نلتزم بحجية بعض متضمناته دون بعض.

و ردنا على هذه الملاحظة ان فذلكة الجواب، و نكتة نقل التبويض من مرحلة إلى مرحلة هى ان الظواهر الضمنية فى مرحلة الظهور التصديقى الأول مترابطة، و لها نكتة واحدة، فان ثبت بطلان تلك النكتة لم يسلم شىء من تلك الظواهر الضمنية، و النكتة هى ظهور حال المتكلم فى انه يستعمل اللفظ استعمالاً حقيقياً، فان هذا هو الذى يجعلنا نستظهر ان هذا الفرد من المائة داخل فى نطاق الاستعمال، و ذاك داخل و هكذا. فإذا علمنا بان اللفظ قد استعمل مجازاً، و ان المتكلم قد خالف ظهوره الحالى المذكور فلا موجب بعد ذلك لافتراض ان هذا الفرد أو ذاك داخل فى نطاق الاستعمال، و هذا خلافاً للظواهر الضمنية فى مرحلة الظهور التصديقى الثانى، فان نكتة كل واحدة منها مستقلة عن نكتة الباقي فان كل جزء من اجزاء مدلول الكلام – أى المعنى المستعمل فيه – ظاهر فى الجدية، فإذا علمنا بطلان هذا الظهور فى بعض اجزاء الكلام فلا يسوغ ذلك رفع اليد عن ظهور الاجزاء الأخرى من مدلول الكلام فى الجدية، و هكذا يثبت ان العام حجة فى الباقي.

اشکال بر نظریه مرحوم آخوند خراسانی

نظریه مرحوم آخوند نمی تواند در رد استدلال عامه مؤثر باشد؛ چون ایشان فقط انواع را از مرحله دلالت تصدیقی اول به مرحله دلالت تصدیقی ثانی کشانده است و بر اساس نظریه ایشان اگر ظهورات ضمنی ساقط شود در مرحله ظهور تصدیقی ثانی فرقی نمی کند و اگر هم بنا بر ابقای ظهورات ضمنی باشد در هر کدام از این دو مرحله - دلالت تصدیقی اول و دلالت تصدیقی ثانی - ممکن خواهد بود.

Sco1:9:10

دفاع شهید صدر از نظریه مرحوم آخوند

همین که نزاع از مرحله استعمال که همان ظهور تصدیقی اول است به مرحله اراده جدیه یا مرحله ظهور تصدیقی ثانی کشیده شود یک کار بسیار مهمی انجام شده است؛ چرا که عدم معارضه قریب منفرجه بمرحله ظهور تصدیقی اول موجب می شود که همه ظهورات ضمنی که متکی به یک تکیه گاه هستند در این مرحله شکل بگیرند و سپس بعد از ورود به مرحله ظهور تصدیقی ثانی تعداد مشخصی از آنها از حجیت ساقط شوند و این مطلب با سقوط همه ظهورات ضمنی تفاوت اساسی دارد.

Sco2:14:32

توضیح کلام شهید صدر

همه ظهورات ضمنی در مرحله دلالت تصدیقی اول به یک تکیه گاه به نام «استعمال ادات عموم در معنای حقیقی» تکیه داده اند که از ظاهر حال متکلم بدست آمده است. حال اگر قرینه منفرجه، ظهور حال متکلم را تکذیب کند با مرحله دلالت تصدیقی اول معارضه کرده است و استعمال مجازی ادات عموم را مدعی شده است. در این حالت، کلام مجمل و فاقد ظهور خواهد شد؛ چون معنای مجازی متکثر است و معیار منظمی ندارد؛ چرا که مجاز بر مجاز ترجیحی ندارد و در نتیجه معلوم نمی شود که کدام معنای مجازی می تواند مستعمل فیه ادات عموم تلقی شود.

اما اگر در مرحله دلالت تصدیقی اول، ادات عموم در معنای حقیقی خودش استعمال شود به این معنا که «کل» در مثال «اکرم کل عالم» در معنای استیعاب و شمول بکار رود و قرینه منفرجه در این مرحله تعارضی نداشته باشد؛ همه ظهورات ضمنی که به تعداد مصادیق عام هستند در این مرحله پدید خواهند آمد و سپس هر کدام از آنها به طور مستقل، متعلق اراده جدی متکلم در مرحله تصدیقی ثانی قرار می گیرند و معارضه قرینه منفرجه با آنها در این مرحله فقط منجر به سقوط حجیت برخی از آنها می شود و بقیه بر حجیت خود باقی می مانند؛ چون هر کدام وجود مستقلاً پیدا کرده اند.

نکته:

معنای به دست آمدن استعمال حقیقی از ظاهر حال متکلم این است که اگر متکلم قصد استعمال مجازی داشت باید قرینه می‌آورد و حالا که قرینه نیاورده است، ظاهر حال او این است که قصد استعمال حقیقی دارد. (دقیقه 30)

Sco2:27:15

1. عدم تعارض قرینه مفصله با مرحله ظهور تصدیقی اوّل باعث حفظ تکیه گاه ظهورات تضمینی و در نتیجه باقی ماندن آنها تا مرحله ظهور تصدیقی ثانی می شود.
2. تکیه گاه ظهورات تضمینی در مرحله ظهور تصدیقی اوّل « استعمال ادات عموم در معنای حقیقی » می باشد که از ظاهر حال متکلم به دست آمده است.
3. طبق قول به تبعیت، معنای مجازی، متکثر است و معیار منظمی ندارد؛ بنابراین هر مجازی می تواند مستعمل فیه ادات عموم تلقی شود؛ در نتیجه کلام، مجمل و فاقد ظهور می شود.
4. طبق قول به عدم تبعیت ظهور تضمینی از ظهور استقلالی، ظهورات تضمینی مرحله دلالت تصدیقی اوّل به مرحله دوّم، یعنی دلالت تصدیقی ثانی راه پیدا می کنند و متعلق اراده جدی متکلم قرار می گیرند و هر کدام که مراد جدی متکلم نباشند از حجّیت ساقط می شوند.
5. هر کدام از ظهورات تضمینی در مرحله ظهور تصدیقی ثانی وجود مستقلی دارند و در صورت تعارض با قرینه مفصله فقط برخی از آنها ساقط می شوند.